

INOVĀCIJAS POLITIKA

Inovācijas nozīme mūsu ekonomikā aizvien pieaug. Tāpat kā tā dod labumu ES patērētājiem un darba ņēmējiem, tai ir arī būtiska loma labāku darbvietu radīšanā, zaļākas sabiedrības veidošanā un mūsu dzīves kvalitātes uzlabošanā. Tāpat tā ir būtiska ES konkurētspējas pasaules tirgos saglabāšanai. Inovācijas politika ir saikne starp pētniecības un tehnoloģiju attīstības politiku un rūpniecības politiku. Tās mērķis ir izveidot satvaru, kas veicina ideju īstenošanu tirgū.

JURIDISKAIS PAMATS

[Līguma par Eiropas Savienības darbību](#) (LESD) 173. pants, kurā noteikts, ka "Savienība un dalībvalstis nodrošina vajadzīgos apstākļus Savienības rūpniecības konkurētspējai".

LESD 179.–190. pants reglamentē Savienības pētniecības un tehnoloģiju attīstības (PTA) un kosmosa politiku. PTA politikas galvenais instruments ir daudzgadu pamatprogramma, kurā definēti mērķi, prioritātes un finansiālā atbalsta apjoms. PTA pamatprogrammas pieņem Eiropas Parlaments un Padome, iepriekš apspriežoties ar Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteju.

MĒRĶI

Inovācijas politika ir vispāratzīta par nozīmīgu un ir cieši saistīta ar citām ES politikām, piemēram, nodarbinātības, konkurētspējas, klimata un vides, rūpniecības un enerģētikas politiku. Inovācijas uzdevums ir pārvērst pētniecības rezultātus jaunos un labākos pakalpojumos un produktos, lai saglabātu konkurētspēju pasaules tirgū un uzlabotu iedzīvotāju dzīves kvalitāti.

ES pētniecībai un izstrādei tērē mazāku daļu ikgadējā IKP (2,2 % 2022. gadā) nekā Amerikas Savienotās Valstis (3,5 % 2022. gadā) un Korejas Republika (4,9 % 2022. gadā). Turklāt notiek arī intelektuālā darbaspēka emigrācija, jo daudzi no ES labākajiem zinātniekiem un izgudrotājiem pārceļas uz valstīm, kurās apstākļi ir labāki. ES tirgus joprojām ir sadrumstalots un nepietiekami labvēlīgs inovācijai. Lai minētās tendences apvērstu, ES ir izstrādājusi koncepciju "Inovācijas savienība", kuras mērķis ir:

- panākt, ka ES veikums zinātnē ir starp pašiem labākajiem pasaulē;
- novērst šķēršļus inovācijai, piemēram, dārgu patentēšanu, tirgus sadrumstalotību, standartu lēnu noteikšanu un prasmju trūkumu, kas traucē idejām ātri īstenoties tirgū;
- radikāli mainīt publiskā un privātā sektora sadarbības veidu, jo īpaši īstenojot Eiropas inovācijas partnerības starp ES iestādēm, valstu un reģionālajām iestādēm un uzņēmumiem.

SASNIEGUMI

A. Inovācijas savienība

Inovācijas savienība bija viena no septiņām pamatiniciatīvām [stratēģijā gudrai, ilgtspējīgai un integrējošai izaugsmei "Eiropa 2020"](#). Komisija to uzsāka 2010. gadā, un tās mērķis bija izveidot patiesi vienotu Eiropas inovācijas tirgu. Šajā nolūkā tika ierosināti dažādi pasākumi patentu aizsardzības, standartizācijas, publiskā iepirkuma un lietpratīga regulējuma jomā. Lai novērtētu un uzraudzītu gan situāciju visā ES, gan panākto progresu, tika ieviesti vairāki instrumenti, tostarp:

- visaptverošs rezultātu pārskats par inovāciju ES, kuru veido 32 rādītāji, un patentu un licenču Eiropas zināšanu tirgus. [Eiropas inovācijas rezultātu pārskats \(EIS\)](#) ir Komisijas instruments, kurš izstrādāts Lisabonas stratēģijas ietvaros, lai salīdzinoši novērtētu ES dalībvalstu, citu Eiropas valstu un reģionālo kaimiņu sasniegumus inovācijas jomā;
- [reģionāls inovācijas rezultātu pārskats](#), kurā ES reģioni iedalīti četrās grupās pēc sasniegumiem inovācijas jomā: "inovācijas līderi", "spēcīgi inovatori", "mēreni inovatori" un "jauni inovatori". Tas sniedz detalizētāku pārskatu par inovāciju vietējā līmenī.

Inovācijas savienība arī ierosināja pasākumus Eiropas pētniecības telpas izveidei, lai nodrošinātu labāku saskaņotību starp ES un valstu pētniecības politiku un likvidētu šķēršļus pētnieku mobilitātei. Izglītības jomā Komisija atbalsta projektus, kas paredzēti jaunu mācību programmu izstrādei, lai novērstu inovācijai nepieciešamo prasmju trūkumu.

B. "Apvārsnis 2020" un "Apvārsnis Eiropa"

Kā stratēģijas "Eiropa 2020" pamatiniciatīva, kuras mērķis ir nodrošināt ES konkurētspēju pasaulē, pamatprogramma ["Apvārsnis 2020"](#), kuras budžets bija 74,8 miljardi EUR (pēc 2015. gada pielāgošanas), bija finanšu instruments, kas atbalsta Inovācijas savienības īstenošanu. Lai gan "Apvārsnis 2020" (2014–2020) ir ES Astotā pētniecības pamatprogramma, tā bija pirmā programma, kas paredzēta pētniecības un inovācijas integrēšanai.

Programma ["Apvārsnis Eiropa"](#) tika izveidota ar [Regulu \(ES\) 2021/695](#), kurā ir izklāstīti programmas mērķi, 2021.–2027. gadam paredzētais budžets, ES finansējuma veidi un šāda finansējuma piešķiršanas noteikumi.

ES ilgtermiņa budžeta – daudzgadu finanšu shēmas (DFS) – 2021.–2027. gadam vidusposma pārskatīšanā tika izdarīti grozījumi attiecībā uz atbalstu Ukrainai, kā arī palielināts Eiropas Aizsardzības fonds un izveidota platforma "Stratēģiskās tehnoloģijas Eiropai" (STEP). Rezultātā no 2025. gada pamatprogrammas "Apvārsnis Eiropa" budžets tika samazināts no sākotnējās summas 95,5 miljardiem EUR līdz 93,4 miljardiem EUR.

Otrajā pamatprogrammas "Apvārsnis Eiropa" stratēģiskajā plānā [2025.–2027. gadam](#), ko pieņēma 2024. gada martā, ir izklāstītas trīs galvenās prioritārās jomas: 1) zaļā pārkārtošanās, 2) digitālā pārkārtošanās un 3) noturīgāka, konkurētspējīgāka, iekļaujošāka un demokrātiskāka Eiropa. Turklāt atvērta stratēģiskā autonomija un

Eiropas vadošās lomas nodrošināšana kritiski svarīgu tehnoloģiju izstrādē un ieviešanā ir vispārīgi principi, kas virza investīcijas visās trijās jomās.

C. Kohēzijas politika

Arī Kohēzijas politikā uzmanība tiek pievērsta pētniecībai un inovācijai. Vairāk attīstītos reģionos vismaz 85 % resursu no Eiropas Reģionālās attīstības fonda (ERAF) valsts līmenī tiek piešķirti mērķiem, kas saistīti ar inovāciju, par 2021.–2027. gada laikposma prioritātēm nosakot investīcijas viedākā, zaļākā, savienotākā un sociālākā Eiropā, kura ir tuvāka saviem iedzīvotājiem.

D. Finanšu instrumenti

Inovācijas savienības mērķis bija arī stimulēt privātā sektora investīcijas. Tāpēc cita starpā tajā ierosināts palielināt ES riska kapitāla ieguldījumus. Lai uzlabotu aizdevumu pieejamību pētniecības un izstrādes projektiem un sāktu demonstrāciju projektus, Komisija sadarbībā ar Eiropas Investīciju bankas grupu (Eiropas Investīciju banka (EIB) un Eiropas Investīciju fonds) uzsāka kopīgu pamatprogrammas "Apvārsnis 2020" iniciatīvu. Šī iniciatīva InnovFin– ES finansējums inovatoriem" ietvēra virkni integrētu un savstarpēji papildinošu finansēšanas instrumentu un konsultāciju pakalpojumu, kurus piedāvāja EIB grupa un kuri aptvēra visu pētniecības un inovācijas vērtības ķēdi ar mērķi atbalstīt investīcijas visu lielumu uzņēmumos, sākot no vismazākajiem līdz pat vislielākajiem.

Papildus kohēzijas politikas programmām ir pieejamas vairākas ES finansējuma programmas, piemēram, Atveseļošanas un noturības mehānisms, InvestEU un Inovāciju fonds, lai finansētu investīcijas inovatīvās tehnoloģijās. Jo īpaši [Inovāciju fonds](#) ir viena no pasaulē lielākajām finansēšanas programmām, kas atbalsta neto nulles emisiju un inovatīvas tehnoloģijas, īpašu uzmanību pievēršot enerģētikai un rūpniecībai.

E. Eiropas inovāciju un tehnoloģiju institūts

2008. gadā tika izveidots Eiropas Inovāciju un tehnoloģiju institūts ([EIT](#)). Tā vispārējais uzdevums ir palielināt Eiropas konkurētspēju, tās ekonomikas ilgtspējīgu izaugsmi un darbvieta radīšanu, veicinot un stiprinot sadarbību starp vadošajām uzņēmējdarbības, izglītības un pētniecības organizācijām. Tā mērķis ir arī stimulēt inovāciju un uzņēmējdarbību Eiropā, veicinot vidi radošu un inovatīvu ideju uzplaukumam. EIT šos mērķus sasniedz, galvenokārt izmantojot savas [zināšanu un inovāciju kopienas](#) (ZIK), kas apvieno vairāk nekā 1200 partneru no uzņēmējdarbības, pētniecības un izglītības jomām ("zināšanu trīsstūris").

F. Inovācijas padome

Komisija 2017. gadā izveidoja 15 locekļu augsta līmeņa inovatoru grupu, kas palīdzēja veidot Eiropas Inovācijas padomes ([EIP](#)) struktūru pamatprogrammas "Apvārsnis Eiropa" ietvaros. EIP ir ES inovācijas pamatprogramma, kuras mērķis ir apzināt, izstrādāt un izvērst revolucionāras, galvenokārt dziļo tehnoloģiju, inovācijas. Tās budžets ir 10,1 miljards EUR, lai atbalstītu inovācijas visā dzīves ciklā, sākot no sākotnējās pētniecības līdz koncepcijas apliecinājumam, tehnoloģiju nodošanai un jaunuzņēmumu un mazo un vidējo uzņēmumu finansēšanai un paplašināšanai. Komisija 2021. gadā parakstīja saprašanās memorandu starp EIP un EIT, lai stiprinātu to sadarbību nolūkā atbalstīt labākos Eiropas uzņēmējus. Reagējot uz Krievijas agresijas

karu pret Ukrainu, Komisija atvēlēja 20 miljonus EUR Ukrainas jaunuzņēmumu atbalstam, veicot mērķtiecīgus grozījumus EIP 2022. gada darba programmā.

G. Eiropas Inovācijas programma

[Jaunās Eiropas inovācijas programmas](#) 2022. gadam mērķis ir izvirzīt Eiropu jaunā progresīvo tehnoloģiju inovācijas viļņa priekšplānā, kam nepieciešama revolucionāra pētniecība un izstrāde apvienojumā ar ievērojamiem kapitālieguldījumiem neatliekamu sabiedrības problēmu risināšanai. Programmā ir ierosinātas 25 konkrētas darbības piecās pamatjomās: 1) augošu uzņēmumu finansēšana, 2) inovācijas veicināšana, izmantojot eksperimentu telpas un publisko iepirkumu, 3) inovācijas paātrināšana un stiprināšana Eiropas inovācijas ekosistēmās visā ES un inovācijas plaisas novēršana, 4) talantu izkopšana, piesaiste un noturēšana progresīvo tehnoloģiju jomā un 5) politikas veidošanas instrumentu uzlabošana. Lai pastāvīgi attīstītu Eiropas Inovācijas programmas stratēģiskos aspektus, tika izveidota European Sounding Board on Innovation (Eiropas inovāciju izziņātava) – platforma konsultācijām un jaunu jautājumu apspriešanai ar augsta līmeņa pārstāvjiem no Eiropas akadēmiskajām aprindām un nozarēm.

Arī Komisijas 2022. gada [Zinātnes, pētniecības un inovācijas snieguma \(SRIP\) ziņojumā](#) galvenā uzmanība pievērsta ES inovācijas rezultātiem globālā kontekstā un ierosināti pasākumi, kas risinātu tādus jautājumus kā grūtības piesaistīt un noturēt talantus.

H. Neto nulles emisiju industrijas akts

Inovācija ir būtiska jaunās iniciatīvas – [Neto nulles emisiju industrijas akta](#) (NZIA) (2.4.1.) – daļa, un tā mērķis ir stiprināt Eiropas neto nulles emisiju tehnoloģiju produktu ražošanas ekosistēmu. Tas aptver 19 neto nulles emisiju tehnoloģijas, radot labvēlīgākus apstākļus investīcijām jaunos projektos, lai samazinātu ES atkarību no ļoti koncentrēta importa. Citu pasākumu starpā NZIA atbalsta inovāciju, izveidojot neto nulles emisiju regulatīvās smilškastes, ar energotehnoloģiju stratēģiskā plāna vadības grupas starpniecību koordinējot pētniecības un inovācijas darbības un atbalstot pirmskomercializācijas iepirkuma un inovatīvu risinājumu publiska iepirkuma izmantošanu.

EIROPAS PARLAMENTA LOMA

Parlaments ir pieņēmis virkni rezolūciju, kuru mērķis ir stiprināt ES inovācijas politiku, tostarp:

- [2010. gada rezolūcija par stratēģiju "ES 2020"](#). Parlaments stingri atbalstīja politiku, kas veltīta rūpniecības nozarei kopumā un mēģināja radīt vidi, kura vislabāk piemērota spēcīgas, konkurētspējīgas un diversificētas rūpnieciskās bāzes uzturēšanai un attīstīšanai ES, vienlaikus nodrošinot pāreju uz ilgtspējīgu un energoefektīvu ekonomiku;
- [2011. gada rezolūcija par Inovācijas savienību – pārveidojot Eiropu pēckrīzes pasaulei](#);
- [2011. gada rezolūcija par jaunu prasmju un darba vietu programmu](#). Parlaments uzsvēra, cik svarīgi ir veidot ciešāku sadarbību starp pētniecības institūtiem un rūpniecību un mudināt rūpnieciskos uzņēmumus investēt pētniecībā un izstrādē, kā arī atbalstīt šādas investīcijas;

- [2016. gada rezolūcija par inovāciju sinerģiju](#) – Eiropas strukturālie un investīciju fondi, pamatprogramma "Apvārsnis 2020" un citi Eiropas inovāciju fondi un ES programmas;
- [2020. gada rezolūcija par jaunu Eiropas industriālo stratēģiju](#), kurā Parlaments uzsvēra, ka ES suverenitātes un stratēģiskās autonomijas nodrošināšanai ir vajadzīga konkurētspējīga industriālā bāze un milzīgas investīcijas pētniecībā un inovācijā, svarīgās pamattehnoloģijās, inovatīvos risinājumos un galvenajās vērtības ķēdēs;
- [2022. gada 6. aprīļa rezolūcija par globālo pieeju pētniecībai un inovācijai – Eiropas starptautiskās sadarbības stratēģija mainīgā pasaulē](#), kurā atzinīgi novērtēts Komisijas paziņojums par šo tēmu un uzsvērts, ka Savienībai ir jāattīsta uz noteikumiem balstīta daudzpusēja sadarbība, lai risinātu galvenās globālās ekonomiskās, sociālās un vides problēmas, un šajā sadarbībā izšķiroša nozīme būtu jāpiešķir pētniecībai un inovācijai;
- [2022. gada 22. novembra rezolūcija par īstenošanas ziņojumu par Eiropas Inovācijas padomi](#), kurā Parlaments aicināja Komisiju atkārtoti izvērtēt, kā tā īsteno EIP fondu "Apvārsnis Eiropa" programmas ietvaros, un sniedza ieteikumus efektīvākam atbalstam revolucionārai inovācijai Eiropā;
- [2023. gada 14. decembra rezolūcija par inovācijas spēju un rūpniecības un tehnoloģiskās konkurētspējas palielināšanu, radot jaunuzņēmumiem un augošiem uzņēmumiem labvēlīgu vidi](#), kurā Parlaments aicināja Komisiju izstrādāt visaptverošu Eiropas jaunuzņēmumu un augošu uzņēmumu stratēģiju, kas veicinātu inovāciju un risinātu problēmas, ar ko saskaras individuāli inovatori, dibinātāji, jaunuzņēmumi un augoši uzņēmumi ES. Tas arī aicināja Komisiju atbalstīt un atvieglot inovatīvu jaunuzņēmumu un augošu uzņēmumu dalību ES finansēšanas programmās.

Plašāka informācija par šo tematu pieejama [Rūpniecības, pētniecības un enerģētikas komitejas](#) (ITRE) tīmekļa vietnē.

Kristi Polluveer
04/2024